

Получена: 18.05.2016 г.

Приета: 03.02.2017 г.

НАСОКИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ХУДОЖЕСТВЕНИТЕ АСПЕКТИ НА ОБУЧИТЕЛНИЯ ПРОЦЕС ПО СПЕЦИАЛНОСТТА „АРХИТЕКТУРА“

П. Савов¹

Ключови думи: образование, учебен процес, обучителен модел, мотивация

РЕЗЮМЕ

Статията представя насоки за развитие и съответно препоръки към обучителния процес по специалността „Архитектура“ в областта на архитектурните художествени аспекти като резултат от преподавателска работа със специализанти на катедра „Обществени сгради“ през IX, X и XI семестър в периода 2009 – 2016 г. и от координационна работа по задочната магистърска програма „Архитектурна теория и критика“ като част от изпълнен проект с договор № BG051PO001-3.1.07-0010 – „Актуализиране на съществуваща учебна програма по архитектура и създаване на нова магистърска програма по архитектура на английски език“, проведен като подготовка и изпълнение в периода 2013 – 2016 г.

Публикацията предоставя актуален прочит на съвременното образование по специалността „Архитектура“ в Университета по архитектура, строителство и геодезия в контекста на характерните за нея художествени аспекти като резултатно артикулира дидактичния процес в обучителни категории и съответни конкретни модели – техники в качеството им на препоръчителни насоки за развитие.

1. Уводна част

Понастоящем приетият модел на поведение на архитектурата е двойствено определен по отношение на своята първична и вторична функция, съответно на утилитарност

---

¹ Панайот Савов, гл. ас. д-р арх., кат. „Обществени сгради“, УАСГ, бул. „Хр. Смирненски“ № 1, 1046 София, e-mail: pano@11am.name, тел.: +359886944802

и на културна функционалност [1]. Следователно обучителният процес по специалността „Архитектура“ има за цел да проведе устойчиво проявление на активно равновесие между посочените специфики в симулативната образователна среда. Характерът на първичната функция е базиран върху регламентирани условия, което го прави значително по-обозрим от практическото ниво на технологичната и нормативна гледна точка, отнесен към особеностите на вторичната функция, почиваща върху теоретични понятия от областта на философията, психологията и културологията. При наличието на изброените фактори балансираното състояние съдържа потенциал за фаворизиране на първичния полюс с уклон към неговото пряко консумиране. Поставената тенденция е повсеместна и се наблюдава като стихийна форма на саморегулиране в областта на пазара на архитектурното проектиране, но нейното пряко приложение като отражение на действителността в обучителния процес създава методологически предпоставки за предопределение на изначалния творчески характер на професията като цяло.

Съвременното състояние на архитектурата включва следните ценности: ценност на миналото, ценност на демокрацията, ценност на природата, художествена ценност и др. Средствата, чрез които последните биват провеждани, се характеризират с изключително силен технологичен характер от дигитално естество. На практика използваният апарат е до такава степен обременителен, че сам по себе си самоинициативно приема конформистка позиция, представена като нова архитектурна ценност, за което не притежава съответните на изброените ценности необходими качества. Нещо повече, технологичната експанзия притежава и асимилационен компонент. Рискът нейното развитие да се акумулира за сметка на алтернативни общовалидни за архитектурата аспекти е реален. Публикацията няма за цел отричане на технологични подходи в архитектурното творчество, тя единствено апелира за многообразие в установяването на равновесие под формата на възможност за избор.

2. Приети обучителни категории

Публикацията разглежда установената катедрена форма, характерна за Архитектурния факултет при УАСГ, не само като доказана от гледна точка на обучителен процес, но и като съществена по отношение на структурирането и съответната автономност на преподавателския състав. В този контекст разглежданите препоръки не се конфронтират с утвърдения конвенционален модел – те апелират към форми на интердисциплинарност с изявени членове на отделните първични звена, както програмно беше заложено в принципите за актуализиране на съществуваща учебна програма в IX и X семестър на проект № BG051PO001-3.1.07-0010. Систематизираните насоки притежават възможността за работа в условията на възприетата среда, обособени в следващите познати категории.

2.1. Преподавателска

Към категорията на преподавателски ориентираните дейности се отнасят такива, основани изцяло върху активното присъствие на преподавателя с цел предаване на специфична за процеса на обучение информация. Информацията, отнесена към първичната утилитарна функция на архитектурата, е с възможност за синтезиране по различни начини, но приетите проявления са формите на лекция и много рядко форми на демонстрация.

2.2. Индивидуална

Категорията се характеризира с индивидуалната работа на студентите. Тя е основана на самоподготовка за успешно явяване на изпити и представяне на курсови проекти. В приетата си форма разглежда образователния процес като обективен и резултатно изяснен. Технологичната и нормативна преподавана материя следва да бъде подготвена за възпроизвеждане, като това се приема за условен залог, че материята е достигнала адресата си, че е разбрана от него и като такава е възможно да бъде пряко прилагана в практически ситуации.

2.3. Взаимна

Това е категорията, която притежава относително сериозен потенциал и върху която е основан обучителният процес на специалността в утвърдения му вариант. Тук се проявява и възможността за индивидуална критика, отправяне на директни и косвени въпроси, публични обсъждания, изложби, както и обменни взаимоотношения между самите студенти при задачи, които не са обективно построени. Формата предполага определена степен на свобода, свързана с развитие на уменията за импровизация и реторика и от двете страни на общуването.

2.4. Експериментална

Експерименталната категория е с най-сериозен креативен потенциал по отношение на художествената ценност на архитектурата. Тя се разглежда като сечение между разгледаните вече категории, но в общия случай следва да се дефинира като обратно дефинирана на първите две, тъй като в своята принципна постановка разчита на противоположни обръщания, на условни революции. Значимата разлика се открива в модела на познанието – тук съществен е актът на мислене (търсене и измисляне посредством опити), а не на познаване. Категорията е едва частично застъпена при конкретни преподаватели и така не всички студенти получават адекватната представа, че експерименталната група на обучителни дейности съществува като хипотетична възможност за развитие.

3. Практически насоки. Конкретни модели на категориите

Настоящата точка от публикацията има за цел да представи конкретни алтернативни проявления в рамките на категориите и да посочи развитие, основано на акумулацията на опит на автора от работата в катедра „Обществени сгради“ на Архитектурния факултет при УАСГ по дисциплините „Преддипломен проект I“ (IX семестър), „Преддипломен проект II“ (X семестър), „Специализиран проект“ (X семестър), „Специализиран лекционен курс“ (IX и X семестър), „Дипломен проект“ (XI семестър), както и от организационната работа главно към дисциплината Архитектура и философия на задочната магистърска програма „Архитектурна теория и критика“ на английски език с участието на гостуващите лектори Юхани Паласмаа (Финландия) и Антъни Робъртс (Великобритания).

3.1. Художествени валентности на лекционния модел

Моделите на еднолично преподаване в съответната категория, към момента характеризираща се с провеждане на лекции, следва да придобият постимперативен характер като следствие на културните процеси в съвременното общество. По подразбиране висшето образование приема, че учащите съдържат вътрешни нива на мотивация, гарантиращи интереса към преподаваната материя. Постструктурните промени на света от втората половина на ХХ век и техните дигитални еквиваленти оказват съответни форми на предизвикателство към тази приета за даденост иманентна потребност. Тезата на практиката означава, че интересът следва да бъде поддържан именно от страна на преподавателя не като репликиращ се индивид, а като такъв, с мисия в това учащият да открие себе си [2], което допълнително натоваарва интелектуалното състояние на преподавателя за синтезиране на необходимата за превод обективна информация. Деноминацията на лектора е неминуема, но в нея се съдържа потенциал за вторично героизиране от следващо равнище на актуализация. В така разглежданата среда на противоречиви условия преподавателят не просто е длъжен периодично да обновява предаваната информация, което се подразбира, но и да я представя чрез актуални за „публиката“ средства, като измисля качествено нови връзки между съставните ѝ компоненти. Разговорите за архитектура са разговори за всичко [3] и така те се дефинират като поливалентни и толерантни към създаването на достъпна атмосфера.

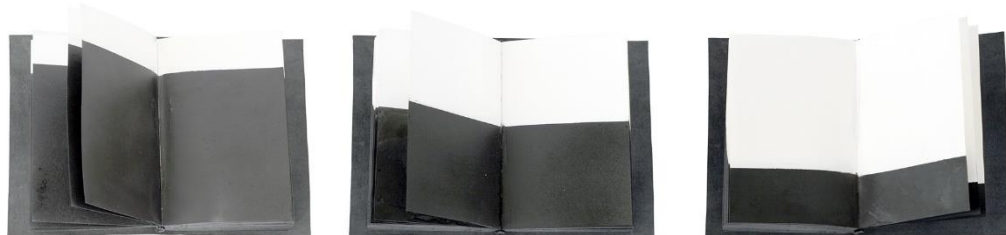
Архитектурата в качеството ѝ на изкуство се намира в постоянни взаимоотношения не само с утвърдените изкуства, но и с новите, непроизлизащи от нея такива, произвеждайки алтернативна на установената синкретична форма на пространството. В такава активна среда от съществена важност са граничните зони между отделните проявления, където крайната форма е изменчива, контактна и не винаги обективна, но въпреки това подчертано значима. За нейното пълноформатно обхващане е необходим синтез не толкова на абсолютно, колкото на възможно проявление. Информацията, която произвежда дадена теза, хипотетично е готова за генериране на алтернативни не помаловажни тези, тя е отворена. Практическият обучителен резултат на тези съждения се съдържа в промяна на нейното предоставяне – тя следва да е предварително предоставена, достъпна и съответно асимилирана в суровия си вид преди съответното ѝ персонално оцветяване от преподавателя. Нейното множество не се ограничава само с литература, то остава отворено за артефакти на всички области на съвременната култура.

Техническото проявление не касае единствено наличието на картинно мултимедийно обезпечаване, но и на звук, алтернативни техники, демонстрации от областта на импровизацията с потенциал за смислово въвличане на студентите в процеса с цел култивиране на интерес от тяхна страна. Адекватните примери са главно от лекционния цикъл на Антъни Робъртс от Университета в Брайтън, характерни със смислови комбинации на архитектурна материя с форми на алтернативно кино и „анархитектура“, аранжирани всеки път буквално минути преди началото на съответния лекционен час като залог за артистично присъствие и импровизация.

3.2. Допълнителни модели на индивидуалната самоподготовка

Всеки студент по специалността следва да бъде разглеждан като различен, тъй като той в действителност въплъщава различни качества от тези на колегите му: чувствителност, интелект, смелост, склонност към артистичност, склонност към систематичност, учене и т.н. Така съществената позиция в настоящия контекст е на индиректно провеждане на архитектурната материя до етапите на извънучебното съществу-

ване. Постимперативната форма на провокация към алтернативни на учебната програма, но все пак свързани с нея теми, е удачно проявление на построената теза. Пренасищането на условия субект на публиката във вида му на учащ представлява форма, в която той започва да прелива, превръщайки се във вторичен интерпретиращ излъчвател на консумираната материя. Най-опростеният резултат от анализирания механизъм е воденето на записки, а в по-сериозни случаи и дневник на развитието на конкретен проект или курс – условен тип двойна реципрочна спирала, при която първичният хронологично изкачващ се ствол натрупва познание, докато вторичният слизащ го разглежда като форма на външно самонаблюдаване (фиг. 1). За посочените следствия е съществено те да бъдат насърчавани в процеса на оценяване – тоест, да е налично разглеждане не единствено на резултата, но и на процеса, довел до него.

**Фиг. 1. Премирано участие в конкурс за графичен дизайн и за дизайн на сувенири на СУ „Св. Климент Охридски“, 2013 г., илюстриращо реципрочна форма на бележник.
Автори: арх. Боряна Илиева, арх. Панайот Савов**

Моделите на категорията се припокриват с тези на предходната. Студентите следва да развият не просто богата архитектурна култура като проявления на технология, нормативна база, философия, история на развитието, но преди всичко култура, явяваща се предпоставена за наличието на архитектура – особен тип „предархитектурна архитектура“. Неслучайно голяма част от популярните архитекти и теоретиците на архитектурата съчетават интереси от широкото поле на математиката като абстрактна наука, философията, семиотиката, киното, фотографията, системната теория и т.н. Тази форма на едновременно присъствие в два свята на сакрално и профанно [4] е залог за активно наличие на творчески потенциал, основан и на художественото.

Анализираната двойственост представлява заявка и за промени на моделите на мислене у студента. Не следва да се пренебрегва алгоритъмът на фенотипното контекстуално развитие на индивида, където днес светогледът се формира най-често външно от медиите, но се отстоява като най-лична форма. Културните парадигми на съвременното общество предоставят парадоксален модел на свобода с възможност за култивиране на индивидуален бастион на идейното. Обратите в личното методологическо мислене трябва не просто да бъдат толерирани, а и способствани като модели за развитие на младите кандидат-архитекти.

3.3. Развитие на интерактивния модел

Като най-широко ползвана, към взаимната категория могат да се маркират едва няколко конкретни насоки, които да доведат установените практики до по-висока резултатна степен на тяхната възприета практика. Индивидуалната критика представлява най-същественният модел в категорията, тя е форма на условно пряко общуване, върху която е основана и концепцията за липса на задочно обучение по специалността. Нейните

области на подобрене касаят дълбочината на разговора и следователно неговия предмет – форми, които толерират не само преките, но и косвените теми поради факта, че абстрактната материя на идеите рядко разполага с бърз директен и еднозначно ясен превод на физическия език на архитектурата [5].

Последващ за индивидуалната критика се явява методът на сравнителния анализ, до известна степен пренебрегван в обучителния процес по специалността. В частност той не е ориентиран единствено към преподавателите като арбитри, а позволява активно съпоставяне помежду и от страна на самите студенти. Общите докладвания и презентации пред комисия, но в контекста на всички разработени по дисциплината на съответния курс учебни проекти, осигуряват осезаем позитивен ефект върху студентите, както доказва оценителната практика, провеждана за целите на Преддипломен проект II (X семестър) като радикално креативен [6] от катедра „Обществени сгради“ на Архитектурния факултет. Ако фигурата на преподавателя е дегероизирана, то фигурата на условното общество като огледало се явява основна за личната имиджова програма, която всеки студент следва за себе си. Взаимодействието между студентите не завършва с описания модел, то представлява основен способ за допълнително подобряване на познанията и опита, базиран на размяна на информация между самите студенти. Екипната форма на работа, която се иницира твърде ограничено в обучението по специалността, е върхово постижение в разглеждания механизъм, но следва да се прилага прецизирано и в съответен контекст. В противен случай рискува мотивацията на част от учащите да се случи за сметка на незаинтересоваността на друга част от тях. Факторите, неутрализиращи въпросната възможност, се отличават ясно във формите на задочно надстроечно обучение, където задачите са голям брой, но за сметка на това са с изключителни кратки и обозрими срокове. В случаите на формирани екипи за тези задачи следва да се разпределят съответните (роли) на архитект, изпълнител, координатор, пиар, изследовател, мениджър, които роли да се разменят на ротационен принцип при всяка следваща задача като гаранция, че всеки от членовете ще бъде засегнат еднакво от всеки аспект на архитектурната работна постановка.

3.4. Експериментални модели

Съществена част от разглежданите тук модели се явяват утвърдени за много от архитектурните училища по света, но в качеството им на неустановени тук те ще бъдат експериментални. Известна част от тях изисква подкрепа от материално естество, тъй като са зависими от конкретна база. Денонощният достъп на студенти до работна и информационна среда е сред първите от тях, тъй като поривите на креативност не са обвързани с общовалидните цикли на денонощието – още повече в условията на глобализирания свят, където във всеки момент поне една половина от иначе дигитално свързаното население не спи.

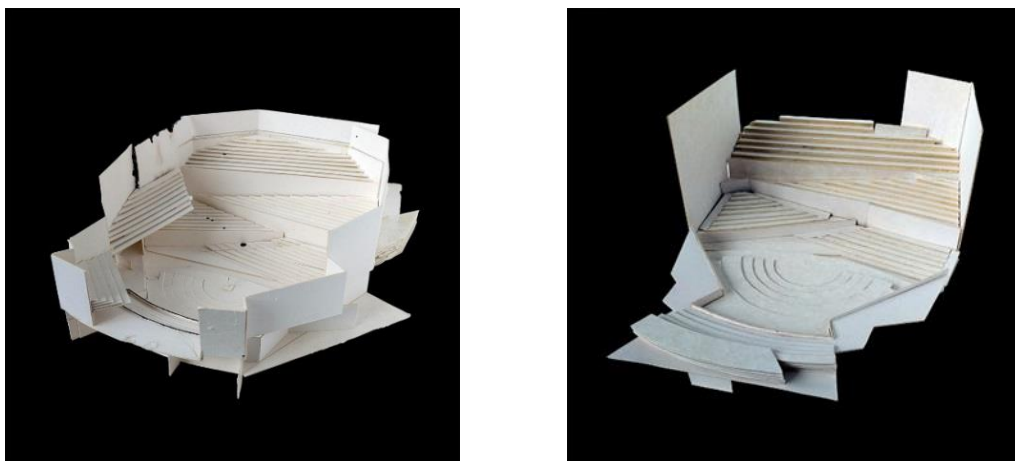
3.4.1. Неконвенционална употреба на компютърни програми

Публикацията не оспорва оптимизационните и организационни качества на виртуалното моделиране чрез строителни и сградни информационни модели (BIM), но е далеч от приемането на този начин на работа като панацея единствено по причината, че е основан на технологично удобство и оптимизация. Употребата на методологически приложения следва да се появява изрично в инвестиционния проектантски етап на архитектурата, а не в креативния. Според тетрадата на законите на МакЛуън за медиите средствата имитират и механизират процеси, но в следствие тази екстернализация се връща донякъде с обратен знак, заличавайки еднолично процеси, за чието отсъствие не е

способна да поеме отговорност и да предложи компенсация. Софтуерните компании, които са в състояние да предложат активна BIM система на пазара, са от такава монополна величина, че затварят цялостния процес на проектиране в кръг от свои съгласувани като действие продукти. Настоящата публикация намира въпросната приемственост за предопределяща и непотенциална за експериментиране. Препоръката в тази точка се отправя към ползване на несъвместими по своето приложение софтуери, установяването на качествено нови връзки между тях или дори генерирането на приложения във физическия им контекст – в програмната среда на Arduino, например. Употребата на софтуер от типа на ZBrush е строго препоръчителна поради неговата интуитивна връзка на формиране на дигитална скулптура с комбинация на хибридно 3D/2.5D моделиране, текстуриране и рисуване.

3.4.2. Изследващо моделиране

Компютърното моделиране днес придобива все повече смисъла на репрезентационно при наличие на вече генериран модел, който просто трябва да бъде показан, остойностен, приет, оценен в качеството му на вече измислен. Насоката е за задължително ръчно моделиране на обекти, които са в процес на измисляне – апел към учащите се за мислене чрез правене (фиг. 2). По-значителната част използвано време не е загубено, то се явява технологично време и за осмислянето на работата при липсата на богат опит, компенсиращ липсата на време от търсения тип.

**Фиг. 2. Процес на развитие на физически модел на концертна зала.
Преддипломен проект I, X семестър 2015/2016 г., автор: Георги Събев**

3.4.3. Размяна на ролите

Работата по наследени проекти е основно упражнение в контекста на социалното възприемане. Насоката култивира отговорност не само по „писане“, но и по „четене“ на проектна документация. Симулирането на конкретни ситуации от реалния архитектурен живот с целия тронав апарат по одобрение и изпълнение също е потенциална среда за формиране не само на проектантски, но и на общовалидни архитектурни форми на поведение. Иницирането на отбори на преподаватели и учащи сред студентите със съответната размяна на ролите съдържа особена възможност за разбиране на изучаваната материя – дали учащият наистина разбира и е способен да прилага нещо, подлежи на проверката на това, дали той може да го обясни на незапознати с материята индивиди.

3.4.4. Личен избор на задачи

Изборът е особено важен аспект на свободата, който разкрива истинската и креативно ограничителна същност. Затварянето на кръга от намирането на проблематика до нейното разрешаване гарантира комплексен хуманен отговорен поглед върху архитектурното творчество извън общоприетото схващане за атрактивна форма, дизайн, композиция – още повече, че в практиката задачите, и особено креативните сред тях, все по-често биват търсени и провокирани от своите автори и все по-рядко присъстват автономно като външни възлагания.

3.4.5. Обратно реконструиране

Художественото мислене е основано на контактните зони между архитектурата и другите изкуства като форми на обмен в едната и другата посока. Ако архитектурата е потенциална със своите качества на неизбежност, дълговечност, утвърденост, устойчивост, организираност и синкретичност, то останалите изкуства са до голяма степен еманципирани от физическите обязанности и в този ред на мисли са много по-податливи на идейно въздигане и радикализация. Насоката в това отношение е за анализ особено на моментите, в които изкуствата ползват архитектурата в нейната виртуална рамка на културна конотативна функционалност на несъщественото [7], освободена от битовото присъствие на първичната утилитарност. В тези случаи архитектурата гарантира провеждане на послание – тя възплъщава определена концептуална роля. И ако архитектурното творчество по принцип търси тази роля, явявайки определени отношения посредством съдържателна и визуална определеност [8], то обратната форма на конструиране, при която авторът трябва да възстанови отношенията от даден готов пространствен модел, съдържа огромен потенциал за осмислянето на изказаната теза.

4. Заключение

Като се изхожда от огромния опит, постигнат в световната практика по отношение на разглежданата тема, от успешната ре-акредитация на Архитектурния факултет при УАСГ от Кралския институт на британските архитекти RIBA, процедурно проведена в края на м. ноември 2014 г., и от отправените във връзка с нея препоръки за повишаване на експерименталността в образованието по специалността, следва да бъде обърнато внимание на по-нататъшни стратегии като проявления на конкретни учебни планове, които да стимулират творческото поведение чрез лично въвличане на студентите като в активна форма на топли медии. Разгледаните тук проявления на постимперативна мотивация у учащите представляват ключов компонент в бъдещето на архитектурното образование, а оттам и за архитектурата изобщо.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Диамандиева, М.* Архитектурата като комуникация. УИ „Св. Климент Охридски“, стр. 42 – 63, София, 2014.
2. *Аврамов, Д.* Естетика на модерното изкуство. Наука и изкуство, стр. 82, София, 1969.
3. *Станишев, Г.* Архитектурни теории в монолози. Изток-Запад, стр. 10, София, 2016.

4. *Ортега-и-Гасет, Х.* Фантазиращото животно. Изток-Запад, стр. 40, София, 2014.
5. *Aranda, B., Chris Lasch.* Tooling. Princeton Architectural Press, стр. 93, New York, 2006.
6. *Вълков, Бл.* Специализираното обучение по проектиране на обществени сгради. УАСГ, стр. 65, София, 2006.
7. *Бодрияр, Ж.* Системата на предметите. ИК ЛИК, стр. 14 – 15, София, 2003.
8. *Вълков, Бл.* Архитектурната метафора. УАСГ, стр. 92, София, 2009.

PRACTICAL GUIDELINES FOR IMPROVING THE LEARNING PROCESS IN STUDYING ARCHITECTURE

P. Savov¹

Keywords: education, learning process, training model, motivation

ABSTRACT

The paper presents basic guidelines for development and recommendations to the traditional education process in studying architecture in the realm of its artistic aspects. The proposed experience was accumulated as a result of teaching graduates at the Public Buildings Department at the Faculty of Architecture at UACEG in ninth, tenth and eleventh semester, between 2009 and 2016, and as a result of occupying coordination position at the Architecture Theory and Criticism master program as part of the completed project № BG051PO001-3.1.07-0010 "Updating the existing curriculum in architecture and creating a new master program in architecture in English", prepared and executed between 2013 and 2016.

The paper provides a current reading of the modern education in the degree programme of Architecture at the University of Architecture, Civil Engineering and Geodesy in the context of its artistic aspects as it effectively articulates the didactic process in learning models and their corresponding specific techniques in terms of their capacity of recommended guidelines for development.

---

¹ Panayot Savov, Chief Assist. Prof. Dr. Arch., Dept. "Public Buildings", UACEG, 1 H. Smirnenski Blvd., Sofia 1046, e-mail: pano@11am.name